

סיכום למבחן בהיסטוריה – 6/11/06

מלחמה טוטאלית:

- מלחמת העולם ה-1 הייתה מלחמה טוטאלית. מאפייני מלחמה טוטאלית:
- א. במלחמה טוטאלית משתתף כל הכוח הלאומי ולא רק הצבא. מאגרי הכוח שהשתתפו במלחמת העולם הראשונה היה חסר תקדים – היקף הגיוס הגיע גם לאוכלוסייה האזרחית הפשוטה.
  - ב. מלחמה טוטאלית מתפרסת על פני שטח גדול מאוד. מלחמת העולם הראשונה התנהלה על פני 3 יבשות: אירופה, אפריקה ואסיה.
  - ג. למלחמה טוטאלית מגויסים כל האמצעים האפשריים – כמו מדע, טכנולוגיה ותעשייה. במלחמת העולם הראשונה השתמשו בכלי נשק חדישים יותר לתקופה, ובפעם הראשונה בטנקים, מטוסים, צוללות וגז.
  - ד. כתוצאה מהיקף הגיוס הגדול במלחמה טוטאלית, וכתוצאה משימוש בכלי הנשק החדישים מספר האבידות במלחמה הוא חסר תקדים. במלחמת העולם הראשונה מספר ההרוגים עלה על 8 מיליון בני אדם.

מלחמת העולם הראשונה – מי נלחם? מהם מאפייניה?

מלחמת העולם הראשונה נמשכה 4 שנים (1914-1918). הצדדים היריבים שנלחמו בה מתחלקים לשני גושים:

1. גוש מדינות ההסכמה – שבו נכללו בריטניה, צרפת, רוסיה, ארה"ב, יפן, ועוד.
2. גוש מדינות המרכז – שבו נכללו גרמניה, האימפריה העות'ומנית, האימפריה האוסטרו-הונגרית, בולגריה.

למלחמת העולם הראשונה יש 3 מאפיינים עיקריים:

1. מלחמה טוטאלית – הכוונה היא למלחמה כוללת שהשתתפו בה מספר רב של מדינות (כ-27 מדינות). כמו כן נלחמו במלחמה מספר עצום של חיילים, והיא התרחשה ב-3 יבשות (אסיה, אפריקה, ובעיקר באירופה). המלחמה התנהלה בשלוש חזיתות: היבשה, האוויר והים. כל משאבי המדינה גויסו לצורכי המדינה – וכן השתמשו בטכנולוגיות לחימה חדישות, בטנקים, מטוסים וצוללות, ואפילו השתמשו לראשונה בגז. מיליוני אזרחים תרמו למאץ המלחמתי בעורף, לנשים היה תפקיד חשוב במלחמה: הן עבדו במפעלים ואפילו גויסו לחזית כנהגות וכאחיות. גם הרס המלחמה היה טוטאלי: מיליוני הרוגים, פצועים ונכים, כלכלת אירופה נהרסה.
2. מלחמת חפירות – המלחמה החלה כשההנחה הייתה שהיא תסתיים בתוך חודשים ספורים. בפועל, היא נמשכה 4 שנים. מרביתה של המלחמה הייתה מלחמת חפירות – כלומר: הצבאות החפרו בבורות ובבונקרים וכל צד ניסה להתיש את הצד השני ולגרום לו לאבידות רבות. מלחמת החפירות הייתה מלחמת התשה אכזרית, שהתנהלה בשתי חזיתות עיקריות – בחזית המזרחית נלחמו גרמניה ורוסיה, ובמערבית נלחמו גרמניה וצרפת.
3. מלחמת תעמולה – התעמולה משרתת את צורכי השלטון. מנהיגים שונים מנסים להצדיק את המלחמה כדי ללכד את העם ולעורר בו מוטיבציה - וגם בקרב החיילים הלוחמים. לדוגמה: נשיא צרפת טען שצרפת נלחמת למען החירות, והצאר הרוסי טען שרוסיה נלחמת למען הכבוד. תפקיד התעמולה הוא גם לטשטש את האמת – בחזיתות הופצו כרוזים רבים שסיפרו על ניצחונות של היו.

היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת מלחמת העולם ה-1:

בזמן מלחמת העולם הראשונה, שלטה בארץ ישראל האימפריה העותומנית, בראשות ג'מאל פחה.

ג'מאל פחה הטיל גזירות רבות וקשות על היהודים בארץ, שמתחלקות למספר תחומים:

- א. גזירות בתחום הצבאי (ביטחוני) –**
  1. השלטונות אסרו על היהודים לשאת נשק (1916).
  2. יהודים בעלי אזרחות עותומנית נאלצו להתגייס לצבא – חלקם השתחררו לאחר ששילמו כופר.
- ב. גזירות בתחום הכלכלי –**
  1. כל החיים הכלכליים שותקו: השלטונות חסמו את הגעתן של אוניות סחורה, וסגרו את כל נתיבי התחבורה בפני כלי רכב זרים. מצב זה גרם לכספי החלוקה ולאספקה של היישוב היהודי לא להגיע ליעדם.
  2. חל איסור על מכירת קרקעות ליהודים, וכמו כן הם נדרשו לשלוח לשלטונות מס מיוחד לצורכי המלחמה.
  3. הוטל עוצר לילי: נאסרה ההליכה החופשית בלילות ובתי מלאכה רבים נסגרו.
  4. מחסור בחומרי מזון בסיסיים: השלטונות לא דאגו לאספקת המזון של האזרחים, אלא לזו של הצבא והלוחמים. רוב מוצרי המזון הועברו לחיילים ומעטים מאוד מהם נשארו ליהודים.
- ג. גזירות שגרמו לדיכוי לאומי –**
  1. נאסר השימוש בסמלים ציוניים והנפת הדגל הציוני.
  2. נאסר השימוש בבולי ק"ל.
  3. חובה היה ללמוד בבית הספר את השפה הטורקית.
  4. העיתונות העברית הייתה נתונה לצנזורה חמורה.
  5. **גירושים:** מנהיגים יהודים גורשו מהארץ, כ-5,000 יהודים מתל אביב וממושבותיה הסמוכות הוגלו.
  6. **התעתמנות:** הממשלה העותומנית איפשרה ליהודים להתעתמן, כלומר לקבל את הנתינות העותומנית. מי שלא התעתמן גורש מהארץ.

היישוב היהודי נקט בכמה אמצעים כדי להתמודד עם גזירות אלו, בעיקר בתחום הכלכלי והביטחוני:

- א. התמודדות בתחום הכלכלי –**
  1. הוקם "הוועד להקלת המשבר". הוא דאג לספק מזון לנזקקים, סייע למחוסרי עבודה, ועסק בהשגת כספים למטרות אלה. לארגון זה, ברשות מאיר דיזינגוף, היו נציגים על פני כל היישוב היהודי.
  2. יהודי ארצות הברית והממשל האמריקני החלו בגיוס כספים ומזון ושליחתם באוניות. הטורקים אישרו את כניסת האוניות תמורת כ-45% מהאספקה.
  3. נוסד "המשביר לצרכן" שמכר מזון וסיפק את הרווחים לנזקקים. נוסדה "קופת חולים" שנתנה עזרה רפואית לבני היישוב היהודי בארץ.
- ב. התמודדות בתחום הצבאי (ביטחוני) –**
  1. הוקמה רשת **ניל"י**.
  2. נוסדו **הגדודים העבריים**.

רשת ניל"י (נצח ישראל לא ישקר):

ניל"י (נצח ישראל לא ישקר) היה ארגון שנוסד בארץ בתקופת מלחמת העולם הראשונה (1915), ובראשו עמדו אהרון ושרה אהרונוסון, אבשלום פיינברג ויוסף לישנסקי. מטרתה העיקרית של ניל"י הייתה לסייע לצבא הבריטי לכבוש את ארץ ישראל מידי האימפריה העותומנית, ולסיים את שלטונה הנוקשה בארץ. הם קיוו שלאחר ביסוס השלטון הבריטי בארץ יקבל העם היהודי זכויות מהם. אנשי ניל"י עסקו באיסוף מידע אודות הצבא הטורקי, על מהלכיו ובסיסיו העיקריים. אופן הפעולה של אנשי הארגון התבטא ב:

1. מתוקף תפקידו כאגרונום (חוקר למדעי החקלאות) חקר אהרון אהרונוסון את מכת הארבה שפקדה את א"י בשנת 1915. לכן התאפשר לו להגיע למפקדי הצבא הטורקי ולסייע להם נגד הארבה, אך במקביל לאסוף מידע עליהם ועל תוכניות הצבא.
2. התבססו קשרים ישירים עם הצבא הבריטי שעזרו בניהול מבצעים – כמו עגינת ספינת חיילים בריטית בסתר, בחוף עתלית.

בשנת 1917 נתגלתה הרשת ע"י הטורקים. הם תפסו, עינו והרגו את ראשי הארגון, שרה אהרונסון התאבדה לאחר שעונתה בידי חוקריה וסירבה למסור מידע.

הגדודים העבריים:

הגדודים העבריים הם גדודי חיילים יהודים מגויסים שפעלו במסגרת הצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה ויועדו להשתתף במלחמה בעותומנים ובכיבוש ארץ ישראל מידם. יוזם הגדודים, זאב ז'בוטינסקי, שאף לכך שהגדודים יהוו את הכוח הצבאי העצמאי של היהודים בארץ ישראל. חזונו לא התגשם, שכן הגדודים פורקו זמן קצר לאחר המלחמה.

רעיון הגדודים העבריים מבטא את הרצון להשתתפות אקטיבית של היהודים בלחימה נגד האימפריה העותומנית במלחמת העולם הראשונה, באמצעות קבוצות חיילים יהודים, תחת פיקוח בריטי, למען שחרור ארץ ישראל.

עם זאת, היו כמה גופים וקבוצות שהתנגדו להקמת הגדודים, ונימוקיהם העיקריים היו:

- א. הקמת הגדודים תגרום לטורקים לפגוע ביהודי ישראל
- ב. הלחימה לטובת גוש מדינות אחד במלחמה תזיק ליהודים בגוש השני
- ג. לא בטוח שמדינות ההסכמה ינצחו במלחמה ואסור לתנועה הציונית לסכן את עצמה ע"י תמיכה בצד המפסיד.

למרות ההתנגדות הוקמו לבסוף 4 גדודים:

שם הגדוד	מקור החיילים בגדוד	פעולתם הצבאית של החיילים	הערות
גדוד נהגי הפרדות , הוקם בשנת 1915 ע"י יוסף טרומפלדור. פורק בשנת 1916.	החיילים היו מגורשי ארץ ישראל שגורשו לאלכסנדריה.	אספקה ללוחמים. פעל בעיקר בגליפולי (אי קטן ליד מייצרי הדרדנלים).	1. גדוד אספקה ולא גדוד לוחם. 2. כל חברי הגדוד היו יהודים דיברו עברית.
גדוד 38 של קלעי המלך , הוקם בשנת 1917 ע"י טרומפלדור.	החיילים היו מהגרים יהודים ממזרח אירופה שהתגוררו בלונדון ובסביבתה.	לחמו בעמק הירדן והשתתפו בפעולת כיבוש צפון הארץ.	נקרא גם "הגדוד הראשון ליהודה", מפני שהיה בעל סימנים ציוניים. סמל הגדוד היה אריה עם מגן דוד.
גדוד 39 של קלעי המלך , הוקם ע"י דוד בן גוריון ויצחק בן צבי.	יהודי ארצות הברית וקנדה.	לחמו בעמק הירדן ובשומרון.	
גדוד 40 של קלעי המלך , הוקם בשנת 1918 ע"י שמואל יבניאלי.	1. תלמידי הגימנסיה העברית. 2. מתנדבים מארץ ישראל.	מלאו תפקיד שמירה על מחסני נשק.	